

GÖÇ KRİZİNİN, BREXIT KARARINA VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GELECEĞİNE MUHTEMEL ETKİLERİ¹

POSSIBLE EFFECTS OF THE MIGRATION CRISIS, THE BREXIT DECISION AND THE FUTURE OF THE EUROPEAN UNION

Engin ÇENBERCİ*, Bekir GÖVDERE**

* Dr., engincenberci@gmail.com

** Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü,
bekirgovdere@sdu.edu.tr

ÖZ

Bu çalışmada, Avrupa Birliği'nin halihazırdaki en önemli sorunlarından olan göç krizinin Birleşik Krallık'ta yapılan Avrupa Birliği'nden ayrılma referandumuna ve Avrupa Birliği'nin geleceğine olan yansımaları incelenmiştir. Arap Baharı sonrasında Suriye'de ortaya çıkan iç savaş sonrasında başlayan göç krizi ve dünya genelinde yaşanan göçmen sorunu 2000 ve 2015 yıllarına ait istatistikler karşılaştırılarak değerlendirilmiş, incelenen yıllarda en çok göç veren ve en çok göç alan ülkeler belirlenmiş ve 2015 yılında en fazla göçmene Avrupa Kıtasının ev sahipliği yaptığı ortaya çıkmıştır. Elde edilen değerler ışığında küresel krizin ekonomik ve siyasi etkileriyle mücadele eden Avrupa Birliği'nin ev sahipliği yaptığı göçmen ve mültecilerin 2016 yılında Birleşik Krallık'ta yapılan Avrupa Birliği'nden ayrılma referandumuna etkileri incelendiğinde, Birleşik Krallık'ın Avrupa Kıtasında Almanya'dan sonra en fazla göçmene ev sahipliği yaptığı, artan göçmen rakamları sonucunda işçi ücretlerinin düştüğü ve işsizlik oranlarının arttığı, Birleşik Krallık'ta yapılan referandumdan ayrılık kararı çıkmasının diğer Avrupa Birliği ülkelerine de cesaret verdiği, muhalefet partilerinin mevcut hükümetlere referandum kararı alınması konusunda baskı yaptığı, yapılan bu politika sayesinde oylarının arttığı ve önümüzdeki günlerde de Avrupa Birliği'nden ayrılma amacıyla yapılacak yeni referandumların Avrupa Birliği'nin yakın geleceği için en büyük tehdit olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Baharı, Göç Krizi, Mülteci, Göçmen, Avrupa Birliği, Brexit.

Jel Kodları:F15, G01, O52, R23.

ABSTRACT

In this study, the reflections of the immigration crisis, one of the most important problems of the European Union, on the European Union's separation referendum in the United Kingdom and the future of the European Union examined. The migratory crisis that started after the civil war in Syria after the Arab Spring and the migrants problem in the world in general were evaluated by comparing the statistics of the years 2000 and 2015. The countries with the highest number of migrants and the ones with the highest number of immigrants have been identified in the years examined and in 2015 it has emerged that the largest number of immigrants are hosted in European Union. When the influences of immigrants and refugees hosted by the European Union, which is fighting the economic and political effects of the global crisis, are examined in the UK for the referendum on separation from the European Union in 2016, the UK is the most European immigrant homeowners after Germany, lower worker wages and increased unemployment rates as a result of increased immigrant numbers, the decision to split the referendum in the UK, which encouraged other European Union

¹ Bu çalışma, Engin ÇENBERCİ'nin Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, "2008 Küresel Krizi ve Avrupa Birliği'ne Etkileri" konulu doktora tezine dayanmaktadır.

countries to oppose opposition parties' referendum on existing governments and new referendums to be held in the coming days to leave the European Union are the greatest threat to the European Union's near future.

Keywords: Arab Spring, Migration Crisis, Refugee, Immigrant European Union, Brexit.

Jel Codes: F15, G01, O52, R23.

1. GİRİŞ

Suriye, iktidardaki hükümetlerin yıllar boyunca ideolojik temel olarak Arap milliyetçiliğini savunduğu ve halkından da bu ideoloji sayesinde destek gören bir ülke olmuş, ayrıca uzun yıllardır İsrail'e karşı direniş gösteren bir ülke olmasının katkısıyla zengin Arap ülkelerinden finansal olarak hep destek görmüştür (Hinnebusch, 2008: 264). Ülkeyi uzun yıllar yöneten Hafız Esad'ın 2000 yılında ölmesiyle beraber yerine oğlu Beşar Esad yapılan referanduma tek aday olarak girmiş ve %97,29 oy oranı ile devlet başkanı seçilmiş, 2007 yılında yapılan referandumda da %97,62 ile tekrar devlet başkanı seçilmiştir (Şen, 2013: 58-59).

Kuzey Afrika ve Arap ülkeleri, 2011 senesinde Tunus'ta başlayan ve daha sonra Mısır, Libya, Yemen ve son olarak da Suriye'ye sıçrayan halk ayaklanmalarıyla bir değişim hareketi içine girmiş ve bu hareket uluslararası literatürde "Arap Baharı" olarak adlandırılmıştır. Değişim hareketinin ana ortak noktası, otoriter ve tek adam yönetimine sahip bu ülkelerde halkın özgürlük ve ekonomik haklarını toplu olarak hareket ederek yönetimden talep etmesi şeklinde meydana gelmiştir. Gerçekleşen bu halk ayaklanmaları sonucunda; Tunus, Mısır, Libya ve Yemen'de mevcut yönetimler değişmiş, bazı Arap ülkeleri ise yönetimden halkın taleplerini karşılamak için mevcut düzenlerinde değişiklikler yapmışlardır (Sandıklı ve Semir, 2014: 193). Suriye'de ise, aynı coğrafyayı paylaştığı ülkelerde yaşanan ayaklanmalar ve rejim değişiklikleri Suriye iktidarı tarafından fazla önem verilmemiş ve Suriye'nin diğer bölge ülkelerinden farklı olduğu ileri sürülerek Arap Baharı'nın Suriye'yi fazla etkilemeyeceği öne sürülmüştür. Ayrıca,

Beşar Esad'ın hem 2000 hem de 2007 yıllarında yapılan referandumlarda %97'nin üzerinde oy alarak hükümet başkanı seçilmesi, halkın yaşanan tüm sosyal ve ekonomik zorluklara rağmen onu tam olarak desteklediği ve kendisine karşı herhangi bir ayaklanma olmayacağı düşüncesinde olmasına yol açmıştır. Ancak, olaylar Beşar Esad'ın düşündüğünün tersine gelişmeye başlamış ve 2011 yılı Mart ayında

Baas rejiminin önde gelen destekleyicilerinden ülkenin güneyinde yer alan Dera kentinde ilk halk hareketi başlamıştır (Şen, 2013: 59). İlk halk hareketinin rejimin en fazla savunucularından olan bir şehirde başlamasının önde gelen sebepleri ise halkın yaşadığı ekonomik sıkıntı ve kuraklıktır. Bu sıkıntıları dile getiren gençlerin bir başkaldırı olarak duvarlara grafitiler çizmesi sonucu hapse atılması halk hareketinin başlamasına yol açmıştır. Özellikle bölgede elektrik ve iletişim yollarının kesilmesi ve ordunun eylem yapanlara karşı sert tutumu her ne kadar Beşar Esad tarafından istenen reformların yapılacağına dair söz verilse bile halk hareketinin diğer şehirlere sıçramasına engel olamamış ve büyüyen olaylar sonucunda iç savaş başlamıştır (USAK, 2011: 21).

2. SURIYE HALKININ ÜLKESİNİ TERK ETMESİ (GÖÇ KRİZİNİN BAŞLANGICI)

Suriye'de başlayan olayların ülke içinde yayılması ve iç savaşın başlamasıyla beraber zaten ekonomik ve sosyal sıkıntılar yaşayan Suriye halkının bir kısmı rejime karşı savaşmak için ülkesinde kalmayı seçmiş, diğer bir kısmı ise bu çatışmalardan

kaçmak için ülkelerini terk edip Suriye'ye coğrafi olarak başta Türkiye olmak üzere Irak, Mısır, Ürdün ve Lübnan gibi yakın ülkelere sığınmaya başlamışlardır (Boyras, 2015: 40-41). Başta Türkiye olmak üzere komşu ülkeler Suriye'den sığınma talebiyle gelen komşularına kapılarını açmış ve büyük bir kardeşlik örneği göstermiştir. Suriye halkının 2011 yılı içerisinde komşu ülkelere doğru başlattığı göç dalgasının geçen altı sene

içerisinde ulaştığı rakamlar çok büyük sayılara ulaşmıştır.

Tablo 1 incelendiğinde kayıtlı mültecilerin sadece %10'unun mülteci kamplarında kaldığı görülmekte, geri kalan %90'ının ise hazırlanan kamplar dışında buldukları ülkelerde serbest olarak yaşadıkları ortaya çıkmaktadır.

Tablo 1: Kayıtlı Suriyeli Mülteci Sayıları

Statü	Adet	Yüzde
Toplam Kayıtlı Suriyeli Mülteci Sayısı	4,819,494	%100
Mülteci Kamplarında Kalan Suriyeli Mülteci Sayısı	494,947	%10
Mülteci Kampı Dışında Kalan Suriyeli Mülteci Sayısı	4,324,547	%90

Kaynak: UNHCR tarafından 20.07.2016 tarihi itibarıyla yayımlanan rakamlar (<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>) (erişim:26.07.2016)

Kamplar dışında kalan mültecilerin bazıları göç ettikleri ülkelerde yaşayan akrabalarının yanında kalmakta ve birlikte çalışmakta, gelir durumu yüksek olanlar kendilerine iş kurmakta, ancak büyük bir çoğunluğu kendilerine iş bulup yeni bir hayat kurmaya çalışmaktadırlar. Ancak Suriyeli mültecilerin her işi yapmaya ihtiyacı olduğu için düşük ücretlere razı olması, onların yoğun olduğu bölgelerde işçi ücretlerinde düşüşe ve o bölgelerde yaşayan yerleşik halk arasında işsizliğin artmasına yol açmaktadır (Akgül, Kaptı ve Demir, 2015: 10).

Kayıtlı Suriyeli mültecilerin Tablo 2'de yer alan yaş gruplarına ve cinsiyetlere göre dağılımı incelendiğinde ise, 18-59 yaş arası mültecilerin hem kadın hem de erkek mülteciler arasında birinci sırada olduğu görülmektedir. İkinci sırada ise 5-11 yaş grubu onun ardından ise 0-4 yaş grubunun geldiği görülmektedir. Cinsiyetlere göre incelendiğinde ise erkek ve kadın mülteciler arasında erkek sayısının 18 yaşın altındaki yaş gruplarında kadın mültecilerden daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2: Kayıtlı Suriyeli Mültecilerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Erkek (%)	Yaş Dilimi	Kadın (%)
9,5	0-4	8,8
10,7	5-11	10,2
6,9	12-17	6,6
21,6	18-59	22,5
1,5	60+	1,7

Kaynak: UNHCR tarafından 20.07.2016 tarihi itibarıyla yayımlanan rakamlar (<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>) (erişim:26.07.2016)

3. MÜLTECİ VE GÖÇMEN KAVRAMI

Türk Dil Kurumu sözlüğü göçmen kelimesini "Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk)" olarak tanımlamıştır (TDK, 2016). Mülteci kelimesi ise

Mültecilerin Statüsünü Belirleyen Birleşmiş Milletlerin 1951 yılında imzalanan sözleşmesinde "ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu

nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi” olarak tanımlanmıştır (UNHCR, 2009).

Kendi topraklarından yaşadıkları baskı ve şiddet nedeniyle başka topraklara kaçan insanların korunması insanlık tarihinde yer alan en eski özelliklerdendir. Tarihi kalıntılar ve metinlerin incelenmesi sırasında bunlara ilişkin bulunan bilgiler ışığında günümüzden 3500 yıl öncesinde dahi kendi topraklarını baskı ve zulüm sebebiyle terk eden topluluklara rastlanılmıştır. Ancak mülteci ve göçmen kavramının esas önemli sayılmaya başlandığı zaman 2’nci Dünya Savaşı sonrasındır. 1951 tarihinde imzalanan Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme uyarınca kurulan UNHCR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)’nin temel kuruluş amacı da 2’nci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan mülteci sorununu Birleşmiş Milletler adına ele almaktır. Günümüzde yaşanan küresel göçler incelendiğinde, hem mültecileri hem de göçmenleri kapsadığı ortaya çıkmaktadır ancak yolculuk tipleri aynı olsa da mültecilik ve göçmenlik öz olarak tamamen birbirinden farklıdır ve uluslararası hukukta da düzenlemeleri birbirinden farklıdır. Göçmenler, daha refah bir gelecek yaşamak için yeni iş ve çalışma olanakları aramak için buldukları bölgeyi terk ederler ancak mülteciler hayatlarını kurtarmak için yaşadıkları bölgeleri terk ederler çünkü yaşadıkları zulmün kaynağı kendi yöneticileridir ve bu nedenle mülteciler sığındıkları ülkeler tarafından koruma altına alınmazlar ise veya kendi ülkelerine geri gönderilirler ise yaşamları tehdit altına girer (UNHCR, 2016). Örnek verecek olursak halihazırda yaşanan göç krizinde Avrupa Birliği ülkelerinin kapılarına dayanan bir çok insan vardır ancak hepsi mülteci değildir. Kosova vatandaşı olup Avrupa Birliği’ne göç etmek için sınır kapılarına giden insanlar ile ülkelerinde yoğun tehdit altında yaşayan Suriye vatandaşlarını da iyi bir şekilde ayırt etmek gerekmektedir.

Mültecilerin ve göçmenlerin hukuki haklarını belirleyen Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve diğer hukuki

organizasyonlar tarafından yayımlanan ve bir çok ülke tarafından imzalanan bir çok uluslararası sözleşme mevcuttur ve imzalayan ülkeler de sözleşmelerin hükümlerine uymak mecburiyetindedir. Bahse konu uluslararası sözleşmeler aşağıda belirtilmiştir (Madde14, 2016).

Birleşmiş Milletler Nezdinde İmzalanan Sözleşmeler;

- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
- Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi
- Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü
- BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
- BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi
- BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Tüzüğü
- Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme
- Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme
- İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme
- Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişilere İlişkin Kılavuz İlkeler
- Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
- İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesi, Ortadan Kaldırılması ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol
- Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol
- BM İnsan Hakları Savunucularının Korunması Belgesi
- Devlete Sığınmaya İlişkin Beyanname
- Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için Prensipler Bütünü

- Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesi Göçmen ev işçileri hakkında 1 No'lu Genel Yorum
- Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme
- Kanun Dışı, Keyfi ve Yargısız İnfazların Etkili Bir Şekilde Önlenmesi ve Soruşturulması Hakkında Prensipler
- Zorla Kayıp Edilmeye Karşı Herkesin Korunmasına Dair Bildiri

Avrupa Konseyi / Avrupa Birliği Nezdinde İmzalanan Sözleşmeler

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
- Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Avrupa Sözleşmesi
- Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşme
- Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi
- Schengen Yürütme Anlaşması
- AB Dublin II Yönetmeliği
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtüzüğü
- Sığınma isteyenlerin ülkeye kabulüne ilişkin asgari standartları belirleyen 27 Ocak 2003 tarihli 2003/9/EC Sayılı Konsey Yönergesi
- AT Konsey Tüzüğü EURODAC
- Tampere Başkanlık Sonuç Bildirisi Kararları 1999
- Seville Başkanlık Sonuç Bildirisi Kararları 2002
- Brüksel Başkanlık Sonuç Bildirisi Kararları'na Ek 2004

Diğer Uluslararası Sözleşmeler

- Cartagena Mülteciler Bildirisi
- Afrika Birliği Örgütü Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Sözleşme
- Afrika Birliği Kampala Sözleşmesi
- Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin 1949 Cenevre Sözleşmesi

- Asya-Afrika Hukuksal Danışma Komitesi Mültecilere Karşı Muameleye İlişkin İlkeler
- Arap Ülkelerinde Mültecilerin Durumunu Düzenleyen Sözleşme
- Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi Anlaşması

İkinci Dünya Savaşı sonrasında bir çok insanın ülkelerini terk etmek zorunda kalması ve savaş sonrasında iki kutba ayrılan dünyada Sovyetler Birliği'nde oluşan rejimden başka ülkelere kaçmak zorunda kalan bir çok insanın olması sonucunda ortaya çıkan göç ve sığınma sorunlarının gerektirdiği çözüm ihtiyacına Birleşmiş Milletler daha fazla kayıtsız Birleşmiş Milletler daha fazla kayıtsız kalamamış ve önce 1948 tarihinde İnsan Hakları Evrensel Beyanamesini yayımlamış (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1016), daha sonra ise mülteciler ile sığınmacıların hukuki statülerini ve sığındıkları ülkelerin sorumluluklarını düzenleyen Cenevre Sözleşmesi 1951 yılında hazırlanmış ve 1954 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Sözleşmenin temelinde İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi baz alınmış ve ayrımcılık yapmama ilkesi benimsenmiştir. Ancak Cenevre Sözleşmesi özellikle hem Avrupa kıtasını merkeze aldığı hem de kişilerin konumlarından dolayı eşit olarak değerlendirilmediği konusunda bir çok eleştiri almıştır. Bu sebeple, 1967 yılında yapılan Ek Protokol ile eleştirilen konularda düzenlemeye gidilmiştir ancak hem metinde geçen Avrupa kelimesi kaldırılrsa dahi uygulamada ayrımcılığın devam etmesi hem de doğal afet, kıtlık ve ülke içi kargaşalar sebebiyle ortaya çıkan mülteci akımlarına net bir cevap verememesi sebebiyle Cenevre Sözleşmesi ve Ek Protokol eleştirilmeye devam etmiştir (Barkın, 2014: 337-338).

Göç politikalarına Avrupa Birliği perspektifinden bakıldığında ise, Avrupa Birliği'nde göç politikası Adalet, İçişleri ve Vatandaşlık politikası başlığı içinde yer almakta ve halihazırda en aktif politikalarından biri olarak öne çıkmaktadır. Göç politikasının gelişiminin ilk adımı

1957 yılında imzalanan Roma Antlaşmasının 48'inci maddesinde atılmıştır, bu maddeye göre antlaşmayı imzalayan ülkelerin işçileri eğer başka üye bir ülkede iş bulabilirse serbest dolaşım hakkından yararlanabilecektir (Şemşit, 2010: 84). İkinci adım ise 1985 yılında imzalanan Schengen Antlaşması ile atılmıştır, Schengen Antlaşmasında yer alan iç sınırlar arasındaki pasaport kontrollerinin kaldırılmasıyla beraber antlaşmayı imzalayan ülkeler arasında sığınma ve göç konularında ortak bir yöntem geliştirme süreci başlamıştır. 1986 yılında imzalanan Tek Avrupa Senedi ile de Avrupa Birliği ilk kez göçe dair kararlar mevzuata girmiştir. Artık Avrupa vatandaşı olmayanlara karşı ortak bir mevzuat oluşturulmasının ilk adımları atılmıştır. 1990 yılında imzalanan Dublin Anlaşmasında ise sığınma başvurusunda bulunanlar için ortak kurallar kabul edilmiştir. Bunlardan en önemlisi her hangi bir üye ülkeye sığınma başvurusunda bulunup ret cevabı alan bir kişiye diğer başvuracağı üye devletlerden de ret cevabı verilmesi gerektiği kuralıdır (Sönmez, 2015: 210-211). 1992 yılında imzalanan Maastricht anlaşmasında ise sığınma, göç ve vize konuları topluluğun ortak çıkarı olarak belirlenmiş, Adalet ve İçişleri (günümüzde Güvenlik Güçleri ve Adalet Alanında İş Birliği) sütununa dahil edilerek üye hükümetler arası seviyede ele alınmaya başlanmıştır. 1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması ile, göç politikası başlığı Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Birliği Adalet Divanı kapsamı içine alınmış ve daha önce imzalanan Schengen antlaşması da Avrupa Birliği hukukunun bir parçası olmuştur. Ayrıca “Kişilerin Serbest Dolaşımı, Sığınma, Göç ve Vize ile İlgili Diğer Politikalar” başlığı Avrupa Birliği'nin üç sütunlu yapısında birinci sütuna aktarılmıştır (Şemşit, 2010: 89-90). 1999 yılında yapılan Tampere Zirvesinde, Avrupa Birliği'nin yaşadığı göç sorununa karşı üye ülkelerin beraber hareket etmelerinin gerekliliği bir kez daha ortaya konmuş ve Avrupa Birliği'nde gerçekleştirilen sınır kontrollerinin artırılması ve bu yönde projeler

geliştirilmesi kararı alınmıştır (Sönmez, 2015: 215-216). 2010 Lizbon Antlaşmasında ise, Avrupa Birliği içinde iç sınırların kaldırılması ve esas güvenlik alanının dış sınırların olduğu belirtilmiş, sığınma ve göç talebinde bulunacak diğer ülke vatandaşlarına karşı ortak bir politika benimsenmiş, göç politikasının Avrupa Birliği'nin güvenlik politikası nezdinde değerlendirilmesine değinilmiş, en son ve önemli olarak da üye ülkeler adına üçüncü ülkelerle geri kabul anlaşması imzalanabilmesi için Avrupa Birliği'ne yetki verilmiştir (Sönmez, 2015: 217).

Yukarıda bahsi geçen hukuki mevzuat ışığında; Avrupa Birliği'nin kendisine üye olmayan ülkeler tarafından kaynaklanan aşırı bir insan göçüne maruz kaldığı ve bu göçün hem sosyolojik hem de politik sorunlara yol açtığı anlaşılmaktadır. Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin ve kurumlarının ise hem var olan göç sorununa karşı tedbirler almakta hem de uymak zorunda oldukları hem Birleşmiş Milletler düzeyinde imzalanan sözleşmeler hem de Lizbon Antlaşması ile yaptırım gücü artan Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı uyarınca insan hakları kurallarına saygılı davranmaları gerekmektedir (Özkan, 2011: 187).

4. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖÇ KRİZİNE BAKIŞ AÇISI

Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan 2015 yılına ait göç raporunda, geçen son on beş yılda uluslararası göçmen sayısının hızlı bir şekilde arttığını ve bu sayının 2015 yılı için 244 milyon kişi olduğu belirtilmiştir. 2000 yılında 173 milyon kişi olan uluslararası göçmen sayısı 2000-2005 yılları arasında yıllık %2 artarak 2005 yılında 191 milyon kişiye ulaşmış, 2005-2010 yılları arasında ise yıllık artış hızı %3'e çıkarak 2010 yılında uluslararası göçmen sayısı 222 milyon kişiye ulaşmıştır. 2010-2015 yılları arasında ise yıllık artış hızı %1,9'a gerilemiş ve 2015 yılında 244 milyon kişi olarak gerçekleşmiştir (UN DESA, 2016: 5). Yine aynı raporda, uluslararası göçmenlerin 2/3'üne OECD tarafından yüksek gelir grubuna sahip

ülkeler olarak tanımlanan ülkeler ev sahipliği yapmaktadır. 2015 yılını baz alacak olursak, 222 milyon kişi olan uluslararası göçmenlerin %71'i olan yaklaşık 173 milyon kişinin 124 milyonu OECD üyesi yüksek gelir grubu ülkelerde, 49 milyonu ise OECD üyesi olmayan ancak yüksek gelir grubuna sahip ülkelerde yaşamaktadırlar. Geriye kalan %29 yani yaklaşık 71 milyon kişi ise orta ve düşük gelir grubuna sahip ülkelerde yaşamaktadırlar. Bunların 61 milyonu orta gelir grubuna sahip ülkeler, geri kalan 10 milyonu ise düşük gelir grubu ülkeler

olarak dağılım göstermektedirler (UN DESA, 2016: 5).

Göçmenlerin dağılımını kıta bazında inceleyecek olursak; 2015 yılında Avrupa kıtasında ikamet eden göçmen sayısı 76 milyon kişi hemen ardından gelen Asya kıtasında ise bu sayı 75 milyon kişi olarak belirlenmiştir. Tablo 3'de 2000 ve 2015 yıllarında uluslararası göçmenlerin kıtalara göre dağılımı verilmiştir. Tablo 3 incelendiğinde 2000-2015 yılları arasında en fazla artışın Asya kıtasında gerçekleştiği görülmektedir (UN DESA, 2016: 6).

Tablo 3: 2000 ve 2015 Yıllarında Uluslararası Göçmenlerin Kıtalara Göre Dağılımı

Kıta	2000 Yılına Ait Göçmen Sayısı (Milyon Kişi)	2015 Yılına Ait Göçmen Sayısı (Milyon Kişi)
Avrupa	56	76
Asya	49	75
Kuzey Amerika	40	54
Afrika	15	21
Latin Amerika ve Karayipler	7	9
Okyanusya	5	8

Kaynak: (UN DESA, 2016: 6)

Göçmenlerin kaynaklarını kıta bazında inceleyecek olursak; hem 2000 yılında hem de 2015 yılında Asya kıtasının en önde yer aldığı, ayrıca Asya kıtasından göç edenlerin 2000-2015 yılları arası incelendiğinde diğer

kıtalara göre çok daha fazla artış gösterdiği anlaşılmaktadır (UN DESA, 2016: 15). Tablo 4'de 2000-2015 yılları arasında göçmenlerin kaynaklarına göre kıta bazında dağılımı gösterilmiştir.

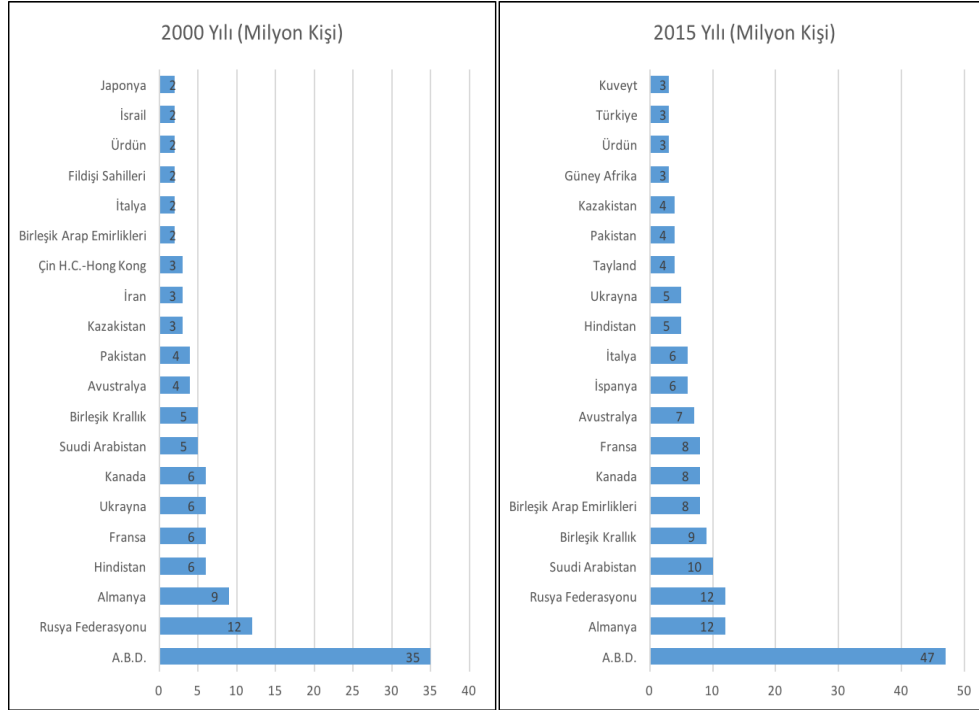
Tablo 4: 2000 ve 2015 Yıllarında Uluslararası Göçmenlerin Kaynaklarına Göre Kıta Bazında Dağılımı

Kıta	2000 Yılına Ait Giden Göçmen Sayısı (Milyon Kişi)	2015 Yılına Ait Giden Göçmen Sayısı (Milyon Kişi)
Avrupa	52	62
Asya	68	104
Kuzey Amerika	3	4
Afrika	23	34
Latin Amerika ve Karayipler	26	37
Okyanusya	1	2

Kaynak: (UN DESA, 2016: 15)

En fazla göç alan ülkeleri incelediğimizde ise Amerika Birleşik Devletleri hem 2000 hem de 2015 yıllarında en önde yer almakla beraber özellikle Avrupa ülkeleri 2000 yılı ile kıyaslandığında 2015 yılı rakamlarına göre daha üst sıralara çıkmışlardır. En fazla göçmene ev sahipliği yapan ilk 20 ülkenin 2000-2015 yıllarına ait istatistikleri Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1: 2000 ve 2015 Yıllarında En Fazla Göçmene Ev Sahipliği Yapan Ülkeler

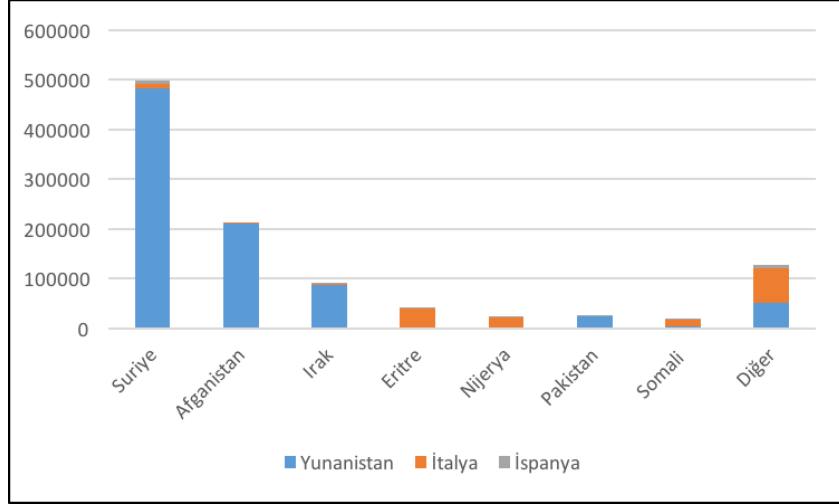
Kaynak: (UN DESA, 2016: 7)

Şekil 1 incelendiğinde Avrupa Birliği'nin lokomotif ülkelerinden olan Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, İspanya ve İtalya 41 milyon göçmene ev sahipliği yapmaktadır ve dünyada en çok göçmene sahip ilk 20 ülkenin içinde yer almaktadırlar, ayrıca diğer Avrupa ülkeleri de geri kalan 35 milyon göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Kuşkusuz, Avrupa Birliği ülkelerinde görülen mülteci sayısındaki artışın en büyük sebebi Suriye krizi sonrasında gelişen Suriyeli mülteci göçüdür. Sadece 2015 yılı ele alındığında ise Avrupa Birliği'nin 1.1 milyonunu sadece Almanya kabul etmiş, toplam 1.2 milyon mülteciye kapılarını açmıştır (Martin, 2016a: 307). 2011 yılında başlayan göç dalgası karşısında Avrupa Birliği'nin göçmenlere kapılarını gecikmiş bir şekilde ancak 2015 yılında açmasının en önemli sebebi ise her siyasi açıklamalarında insanlık onuru, demokrasi ve insan hakları gibi söylemlerin en başlı savunucularından olan Avrupa Birliği'nin mülteci krizinin ne kadar önemli bir kriz olduğunun farkına

varması yasadışı olarak deniz yoluyla Avrupa ülkelerine kaçarken botlarının batması sonucu boğulan ve karaya vuran çocuk bedenlerinin yazılı ve görsel medyada infial uyandırması sonucunda olmuştur (Ercan, 2016: 5).

Göç krizinin artışıyla beraber Schengen anlaşması kapsamındaki sınır kapılarında artan denetim sonucunda Orta Doğu ve Kuzey Afrika'dan Avrupa'ya gitmek isteyen mülteciler sınır geçişi yönünden daha kolay ancak hayati tehlike bakımından daha zor olan deniz yolunu seçmeye başlamışlar ve sahip olduğu bir çok ada sebebiyle daha erişilebilir olan başta Yunanistan olmak üzere İtalya ve İspanya gibi Akdeniz'e kıyısı olan Avrupa Birliği ülkelerini ilk varış noktası olarak seçmişlerdir. Şekil 2'de de görülmektedir ki Orta Doğu ülkelerinden gelenler öncelikli olarak Yunanistan'a, Kuzey Afrika ülkelerinden gelenler ise öncelikli olarak İtalya ve İspanya'ya girmektedirler.

Şekil 2 : Ocak-Aralık 2015 Tarihleri Arasında Deniz Yoluyla Yunanistan, İtalya ve İspanya'ya Gelen Mültecilerin Milliyetlerine Göre Sayı ve Dağılımı

Kaynak: <http://reporting.unhcr.org/sites/default/files/regionalupdates/Monthly%20Arrivals%20by%20Nationality%20to%20Greece%2C%20Italy%20and%20Spain%20-%20Jan-Dec%202015.pdf> (erişim:02.08.2016)

Avrupa Ülkelerine Şekil 3'de gösterilen deniz yolunu kullanarak yasadışı yolla geçmeye çalışan ve bu yolu kullanırken bir çok kişinin hayatını kaybetmesi Avrupa Birliği ülkelerinin göçmen alımı konusunda kararını değiştirmiştir. Başta Almanya ve Avusturya olmak üzere diğer Avrupa Birliği ülkeleri sınır kapılarını açmış, ancak daha sonra açılan bu kapılar tekrar kapatılmış ve Şekil 3'de gösterilen göç rotası üzerinde yer alan ülkeler tarafından sınırlara göçmenlerin girişini engellemek için dikenli telden barikat oluşturulmuştur

(Ercan, 2016: 5). Bunun üzerine Almanya Başbakanı Merkel tarafından, Dublin sözleşmesi hükümleri hilafında göçmenlere kucak açılarak (Dublin sözleşmesi uyarınca göçmenlerin ilk ulaşım noktalarında kayıt altına alınmaları ve ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir) göçmenlerin direk olarak Almanya'ya sığınmacı başvurusu yapabileceği açıklanmış ve 12 Eylül 2015 tarihinde 12,000'den fazla göçmen Almanya'ya ayak basmıştır (Martin, 2016a: 309-310).

Şekil 3 : Türkiye-Almanya Arası Göç Rotaları

Kaynak: (Martin, 2016b: 123)

Avrupa Ülkelerinin sınırlarını göçmenlere kapatmasının ise çeşitli nedenleri vardır; bunlardan ilki hala etkileri süren ekonomik kriz içindeki ülkelerin bir de göçmenlerin ülkelerine alınmasıyla ortaya çıkacak maliyetlerle karşılaşmak istememeleri, ikincisi göçmenlerin kabul edilmesiyle beraber yerel halkın işsizlik oranlarının artacak olması, üçüncüsü kabul edilen mültecilerin ülke içinde suça karışmaları durumunda artacak güvenlik sorunları ve dördüncü olarak da uzun vadede kabul edilen göçmenler ile onların birinci ve ikinci kuşak çocuklarının Avrupa'ya entegrasyon sorunlarıdır. Özellikle 1970'li yıllarda Avrupa'daki iş gücü ihtiyacı sonucunda alınan göçmenlerin birinci ve ikinci kuşak torunlarının eğitim ve iş gücüne katılma oranları çok düşük olmakla beraber suça karışma oranları yüksektir (Martin, 2016a: 315). Bu durum sonucunda da bu ülkelerin siyasilerinin üzerinde yeni göçmenlerin alınmaması konusunda halkları tarafından büyük bir baskı mevcuttur.

Ancak tüm bu olumsuz argümanlara rağmen göçmenlerin alınmasına dair olumlu argümanlar da mevcuttur. Avrupa Merkez Bankası Başkanı Mario Draghi bir açıklamasında Avrupa Birliği ülkelerinde bir çok reform yapılmasına rağmen çalışan nüfusun sayısının artırlamadığını hatta

düşüşün bile durdurulamadığını belirterek iş gücü sorununu Avrupa Birliği ekonomisinin gelecekteki en büyük sorunlarından biri olarak gördüğünü ve göçmen kabulünün bir gereklilik olduğunu belirtmiştir (Euronews, 2016).

Ayrıca Almanya Başbakanı Merkel de ihtiyacı olan göçmenlere sınır kapılarının açılmasının bir insanlık görevi olduğunu ve gelen göçmenlerin de Almanya'ya entegre olacağına inandığını belirtmiştir (Deutsche Welle, 2016), ancak gelen göçmen sayısının artması ve Almanya'da suç olaylarına karışması sonrasında Almanya'da Merkel karşıtı söylemler artmaya başlamış ve Merkel'in partisi olan Hristiyan Demokrat Birliği bazı eyaletlerde oy kaybetmeye başlamıştır (The Trumpet, 2016). Hatta bazı ciddi medya organlarında bile uygulanan göçmen politikasının Merkel'in sonunu hazırladığına dair alaycı karikatürler resmedilmeye başlanmıştır (The Telegraph, 2016).

5. AVRUPA BİRLİĞİNİN GÜNCEL VARLIK SORUNLARI: GÖÇ KRİZİ VE BREXIT

Geçtiğimiz son iki yılda Avrupa Birliği iki büyük yara almıştır. Bunlardan birincisi Avrupa Birliği'nin karşı karşıya kaldığı göçmen krizi diğeri ise Birleşik Krallık'ın

Avrupa Birliği'nden ayrılmak için yaptığı referandumun etkisidir ve hala bu iki sorun Avrupa Birliği'nin güncel en önemli konularını oluşturmaktadır. Özellikle yazılı ve görsel medyada göçmen krizinin Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden ayrılma sürecini hızlandırdığı hatta sebebinin bu olduğuna dair bir çok açıklama vardır, hatta göç krizinin Avrupa'yı etkilemesinin asil mimarı olarak gösterilen Almanya Başbakanı Angela Merkel de aynı konu doğrultusunda hem siyasiler hem de Avrupa vatandaşları tarafından suçlanmaktadır. Hatta siyasilerin dışında ünlü milyarder George Soros bile yapılan referandum sonucunda Birleşik Krallık'ın Brexit kararı almasının ardında Merkel'in uyguladığı yanlış göçmen politikası olduğunu medya aracılığıyla açıklamıştır (Mail Online, 2016).

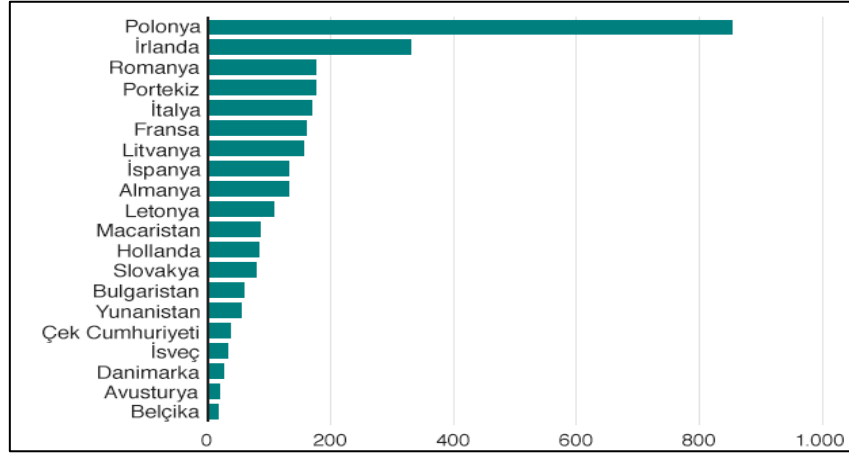
Birleşik Krallık, Avrupa Birliği'ne üye olma sürecinde dönemin Fransa Cumhurbaşkanı De Gaulle tarafından iki kez veto edilmiş, ancak De Gaulle'in siyasi hayatının sona ermesinin ardından 1973 yılında Danimarka ile beraber o zamanki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üye olarak kabul edilmiştir (Açıkmeşe, 2012: 613). De Gaulle'ün Birleşik Krallığı veto etmesinin ardındaki neden ise oldukça basittir, çünkü De Gaulle'e göre Birleşik Krallık yeterince Avrupalı değildir (Bildt, 2016). Aradan 43 yıl geçtikten sonra bazı görüşlere göre ise De Gaulle haklı çıkmıştır çünkü aradan geçen yıllarda Birleşik Krallık Avrupa Birliği'nin karar alma sürecinde bir çok kararı veto etmiş, Schengen anlaşmasını imzalamamış ve ortak para birimini kullanmayı reddetmiştir (Moore, 2016).

Son yıllarda Birleşik Krallık'ta muhafazakar partiler tarafından bir çok kez dile getirilen Avrupa Birliği'nden ayrılma çağrıları sonucunda, başbakan James Cameron 2015 yılı seçimlerini kazanması durumunda Avrupa Birliği'nden ayrılmayı talep edenler için bir referandum yapılması konusunda söz vermiş ve seçimlerin James Cameron tarafından kazanılması sonucunda referandum konusu tekrar gündeme gelmiştir (BBC, 2016a). 23 Haziran 2016

tarhinde yapılan referandum sonucunda ise %52 oranında Avrupa Birliği'nden ayrılma sonucu çıkmıştır, oyların dağılımına bakılacak olursa İngiltere Avrupa Birliği'nden çıkmak istemiş ancak İskoçya ve Kuzey İrlanda Avrupa Birliği'nde kalma yönünde oy kullanmışlardır (The Guardian, 2016). Referandum sonucunun ayrılma yönünde çıkmasıyla beraber diğer Avrupa Birliği ülkelerinden Fransa, Hollanda, İtalya ve İsveç'te de sağcı ve demokrat muhalefet liderleri kendi ülkelerinde de Avrupa Birliği üyeliğinin devam edip etmemesi konusunda referandum yapılması gerektiği konusunda hükümetlerine çağrıda bulunmuşlardır (BBC, 2016b). Ancak Birleşik Krallık'da yapılan referandumdan Brexit kararı çıkması sonrasında beraber ayrılmayı istemeyen hem halk hem de siyasilerden referandumun tekrarlanması talepleri de gelmiştir, çünkü İngiliz Parlamentosu açısından bakıldığında hem Lordlar Kamarasında hem de Avam Kamarasında Brexit'i isteyenler azınlıktadır (Wintour, 2016).

Ancak, referandumun esas incelenmesi gereken kısmı neden %52'lik bir kısmın Brexit istemesidir. Şüphesiz 43 yıllık birlikteliğin ardından ayrılık isteğinin bir çok nedeni olmakla beraber en temel iki nedeninden birincisi, Birleşik Krallık içinde çıkarılacak yasaların Avrupa Birliği yasalarıyla uyumlu olmak zorunda olması, ikincisi ve daha ağırlıklı olarak son yıllarda ön plana çıkan göçmen krizi ve yeni üyelerin Avrupa Birliği'ne alınacak olmasıdır. Özellikle eski Sovyet bloğu üyelerinin Avrupa Birliği'ne alınmasıyla beraber yaşanan aşırı işçi göçü mavi yakalılar arasında hoşnutsuzluk yaratmıştır, çünkü yeni gelen göçmen işçiler daha düşük ücretle çalışmakta ve bunun sonucunda da yerleşik halkın işsizlik oranları artmaktaydı (Boyle, 2015). Şekil 4'de; Ocak-Aralık 2015 tarihleri arasında İngiltere'de yaşayan Avrupa Birliği vatandaşları görülmektedir, şekil incelendiğinde en üst sırada yer alan Polonyalıların büyük bir çoğunluğunun İngiltere'ye çalışmak için gelen mavi yakalı işçiler olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Şekil 4: Ocak-Aralık 2015 Tarihleri Arasında İngiltere’de Yaşayan AB Vatandaşları (Kişi Sayısı x 1000)

Kaynak: http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160616_10soruda_referandum (erişim:05.08.2016)

Ayrıca Suriye’de yaşanan iç savaş ve sonrasında başlayan göç krizi ile ilgili Türkiye ve Avrupa Birliği arasında Geri Kabul Antlaşması’nın imzalanması sonrasında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının vizesiz olarak Avrupa Birliği’ne alınma müzakerelerinin ve tam

üyelik için yeni müzakere fasıllarının açılmasının gündemde olması sebebiyle referandum öncesi ayrılma yanlılarının kampanyalarında Şekil 5’de yer alan afiş bir çok yerde kullanılmış ve ayrılık yanlıları referandum sonucunda istedikleri sonuca ulaşmışlardır.

Şekil 5: Birleşik Krallık’da Yapılan Referandum Öncesi AB’den Ayrılmayı İsteyenlerin Kullandığı Bir Afiş

Kaynak: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/may/25/vote-leave-turkey-british-migrants-turks-ankara-eu> (erişim:05.08.2016)

Suriyeli göçmen krizinin ayrılık talebine etkisini irdeleyecek olursak; referandumun yapıldığı tarihte Birleşik Krallık Suriyeli göçmenlere kapılarını açmamış ve ülkede Suriyeli göçmenlerin direkt etkileri (işsizliğin artması, güvenlik ve entegrasyon sorunları) görülmemiştir, ancak 2015 yılı itibarıyla 9 milyon göçmene ev sahipliği yapan Birleşik Krallık bu etkilerin hepsini daha önce ülkesine kabul ettiği göçmenler ile yaşamıştır ve artık yaşamak istememektedir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti ile imzalanan geri kabul antlaşması ile Türkiye Cumhuriyeti pasaportu sahiplerinin vizesiz seyahat kapsamına alınması ve gelecek yıllarda tam üyeliğin oluşması durumunda Birleşik Krallık topraklarında iş gücü dolaşımı kapsamında çalışma ve yerleşme ihtimalinin bulunması Birleşik Krallık halkını korkutmuş ve ayrılık yanlısı siyasetçiler de referandum öncesi bu korkuyu kullanarak hedeflerine ulaşmışlardır (Cookman, 2016).

Birleşik Krallık'ın Brexit talebinin hukuki boyutu incelendiğinde ise referandumdan ayrılık kararı tek başına Avrupa Birliği'nden çıkmak için yeterli değildir; öncelikle Birleşik Krallık'da parlamentodan ayrılık ile ilgili gerekli yasa ve kararların geçmesi gerekmektedir. Gerekli yasaların geçmesi sonrasında ise Lizbon Antlaşmasının 50'nci maddesi gereği Avrupa Birliği Zirvesi'ne ayrılık talebini iletmelidir. Talebin iletilmesini takiben ayrılığın nasıl ve hangi şartlar çerçevesinde yapılacağı ayrılmak isteyen üye ve Avrupa Birliği arasında belirlenir ve karşılıklı olarak karara varılır. Daha sonra hazırlanan anlaşma, Avrupa Parlamentosu'nun da onayı alındıktan sonra Konsey tarafından nitelikli çoğunlukla karar alınarak yürürlüğe girer. Tam olarak ayrılık gerçekleştirilene kadar ayrılmak isteyen ülkenin Avrupa Birliği'nin hukukunu uygulaması ve yürürlükteki yasalara uyması gerekmektedir (Open Europe, 2008: 46).

6. GÖÇ KRİZİNİN AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GELECEĞİNE MUHTEMEL ETKİSİ

Avrupa Birliği'nin günümüzde karşı karşıya kaldığı göç krizi ve Birleşik Krallık'da yapılan referandumda Brexit kararının alınması, Avrupa vatandaşlarının Avrupa Birliği'nin geleceği hakkında karamsar bir düşünce içine girmesine yol açmıştır. Birleşik Krallık'dan önce hiç bir ülkenin cesaret edemediği Avrupa Birliği'nden ayrılma kararına referandum ile halk tarafından karar verilmiş olmasının diğer ülkelere de örnek teşkil edebileceği ve başka üye ülkeler tarafından yeni ayrılık isteklerinin ortaya çıkma ihtimali Avrupa Birliği savunucularının korkulu rüyası olmuştur (Gürlel, 2016).

Avrupa Birliği savunucularının korkusu sebepsiz değildir; çünkü Birleşik Krallık halkının referandumda Brexit kararı vermelerinin altında yatan en önemli neden göçmen krizidir ve hali hazırda Avrupa Birliği'nin göçmen krizi ile olan mücadelesi devam etmektedir. Özellikle sığındıkları ülkelerden oturma ve çalışma izni alan göçmenlerin ucuz iş gücü pazarı yaratması sonucunda yerleşik halk arasında işsizlik sorunu ortaya çıkmış ve bunun sonucunda işsiz kalan halk hükümetlerinin uyguladığı göçmen politikalarına muhalefet yapmaya başlamıştır. Ayrıca bazı Avrupa Birliği ülkelerinde göçmenler tarafından işlenen suçlar ve terör eylemleri sonucunda yerleşik halk arasında güvenlik kaygısı ortaya çıkmıştır. Özellikle sağ ve milliyetçi görüşü savunan partilerin artan göç akını ile Avrupalılık Kimliğinin zaman içinde kaybolacağı yönündeki söylemleri halk tarafından destek görmüştür (Archick, 2016: 6). Bunun sonucunda da Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde muhalefette yer alan sağ görüşü savunan, milliyetçi ve Avrupa Birliği'nden ayrılmayı savunan partilere olan destek artış göstermiş ve yakın zamanda bu desteğin daha da artacağı değerlendirilmektedir (Stiglitz, 2016a).

7. SONUÇ

Sonuç olarak, göç krizinin Avrupa Birliği'nin geleceğine olan muhtemel yansımaları irdelendiğinde görülmektedir ki; Birleşik Krallık'ın Avrupa Kıtasında Almanya'dan sonra en fazla göçmene ev sahipliği yaptığı, artan göçmen rakamları sonucunda göçmenlere ev sahipliği yapan ülkelerde işçi ücretlerinin düştüğü ve işsizlik oranlarının arttığı, Birleşik Krallık'ta yapılan referandumdan ayrılık kararı çıkmasının diğer Avrupa Birliği ülkelerine de cesaret verdiği, muhalefet partilerinin mevcut hükümlere referandum kararı alınması konusunda baskı yaptığı, yapılan bu politika sayesinde oylarının arttığı ve önümüzdeki günlerde de Avrupa Birliği'nden ayrılma amacıyla yapılacak yeni referandumların Avrupa Birliği'nin yakın geleceği için en büyük tehdit olduğu değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

1. AÇIKMEŞE, S. A., (2012), Avrupa Birliği'nde Genişleme, B. Akçay & İ. Göçmen (Dü.) Avrupa Birliği; Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar içinde (s. 611-630), Ankara, Seçkin Yayıncılık.
2. AKGÜL, A. vd., (2015), Göç ve Kamu Politikaları: Suriye Krizi Üzerine Bir Analiz, The Global A Journal of Policy and Strategy, 1 (2), ss:1-22.
3. ARCHICK, K., (2016), The European Union: Current Challenges and Future Prospects, Congressional Research Service Report No.44249.
4. BARKIN, E., (2014), 1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi, Ankara Barosu Dergisi, (1), ss:331-360.
5. BBC, (2016a), 10 soruda İngiltere'nin ABreferandumunu, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160616_10soruda_referandum, Erişim tarihi: 04.08.2016.
6. BBC, (2016b), Brexit: AB'de aşırı sağ liderler ülkelerinde referandum istiyor, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160624_ab_sag_tepkiler, Erişim tarihi: 04.08.2016.
7. BILDT, C., (2016), Saying Yes to Europe, <https://www.project-syndicate.org/commentary/brexit-betrayal-uk-european-integration-legacy-by-carl-bildt-2016-02>, Erişim tarihi: 04.08.2016.
8. BOYLE, C., (2015), Just what is the UK's problem with Europe?, <http://www.cnbc.com/2015/05/27/why-would-the-uk-want-to-leave-the-eu.html>, Erişim tarihi: 05.08.2016.
9. BOYRAZ, Z., (2015), Türkiye'de Göçmen Sorununa Örnek Suriyeli Mülteciler, Zeitschrift für die Welt der Türken, 7 (2), ss:35-58.
10. COOKMAN, L., (2016), What if Turks talked about Britons the way Vote Leave talks about Turkey?, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/may/25/vote-leave-turkey->

- british-migrants-turks-ankara-eu,
Erişim tarihi: 05.08.2016.
11. DEUTSCHE WELLE, (2016), Merkel mülteci politikasını savundu, <http://www.dw.com/tr/merkel-mülteci-politikasını-savundu/a-19297089>, Erişim tarihi: 03.08.2016.
12. ERCAN, M., (2016), Mülteci Krizi Bağlamında Türkiye-AB İlişkileri ve Geri Kabul Anlaşması, Bölgesel Çalışmalar Dergisi , 1 (1), ss:1-22.
13. ERGÜVEN, N. S. ve ÖZTURANLI, B., (2013), Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 62 (4), ss:1007-1061.
14. EURONEWS, (2016), Migrants could help tackle eurozone ageing population - Draghi, <http://www.euronews.com/2016/06/09/migrants-could-help-tackle-eurozone-ageing-population-draghi>, Erişim tarihi: 03.08.2016.
15. GÜRLESEL, C. F., (2016), Brexit ve Küresel Etkileri, <http://www.moment-expo.com/brexit-ve-kuresel-etkileri>, Erişim tarihi: 24.10.2016.
16. HINNEBUSCH, R., (2008), Modern Syrian Politics, History Compass, 6 (1), ss:263-285.
17. MADDE14, (2016), Uluslararası Sözleşmeler, http://madde14.org/index.php?title=Kategori:Uluslararası_Sözleşmeler, Erişim tarihi: 12.08.2016.
18. MAIL ONLINE, (2016), Merkel's open door policy has brought 'chaos' to Europe, claims George Soros as German leader is blamed for Brexit over her failure to deal with migrant crisis, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3666511/Merkel-s-open-door-policy-caused-Britain-leave-EU-German-leader-blamed-Brexit-failure-deal-migrant-crisis-open-arms-immigration-policy.html>, Erişim tarihi: 04.08.2016.
19. MARTIN, P. L., (2016a), Europe's Migration Crisis: An American Perspective, Migration Letters, 13 (2), ss:307-319.
20. MARTIN, P. L., (2016b), Amerikan Gözüyle Avrupa'nın Göç Krizi, Göç Dergisi, 3 (1), ss:121-134.
21. MOORE, C., (2016), Charles de Gaulle knew it: Britain does not belong in the EU, <http://blogs.spectator.co.uk/2016/05/charles-de-gaulle-knew-it-britain-does-not-belong-in-the-eu/>, Erişim tarihi: 04.08.2016.
22. OPEN EUROPE, (2008), The Lisbon Treaty and the European Constitution: A side-by-side comparison, http://www.ecln.net/documents/lisbon/lisbon_-_constitution_side_by_side_open_europe.pdf, Erişim tarihi: 28.10.2016.
23. ÖZKAN, I., (2011), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararları Işığında Avrupa Birliği'nin Göç ve Sığınma Politikası, Ankara Barosu Dergisi, (1), ss:165-188.
24. SANDIKLI, A. ve SEMİN, A., (2014), Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye, A. Sandıklı, ve E. Kaya (Ed.), Orta Doğu'da Değişim ve Türkiye içinde, (s. 193-256), İstanbul, Bilgesam.
25. SÖNMEZ, P., (2015), Avrupa Birliği'nde Yeni Dönem Postkolonyal İlişkiler ve Göç Politikaları Diyaloğu, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul .
26. STIGLITZ, J., (2016a), The Real Issues Of The Eurozone And How To Solve Them, <https://www.socialeurope.eu/2016/09/the-real-issues-of-the-eurozone-and-how-to-solve-them/>, Erişim tarihi: 25.10.2016.

27. ŞEMŞİT, S., (2010), Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
28. ŞEN, Y., (2013), Suriye'de Arap Baharı, Yasama Dergisi , (23), ss:55-79.
29. TDK, (2016), Güncel Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57ada85b7bf635.17794520, Erişim tarihi: 12.08.2016.
30. THE GUARDIAN, (2016), EU referendum: full results and analysis, <http://www.theguardian.com/politics/ng-interactive/2016/jun/23/eu-referendum-live-results-and-analysis>, Erişim tarihi: 04.08.2016.
31. THE TELEGRAPH, (2016), Angela Merkel's historic error on immigration, <http://www.telegraph.co.uk/news/world-news/europe/germany/angela-merkel/12193876/Angela-Merkels-historic-error-on-immigration.html>, Erişim tarihi: 03.08.2016.
32. THE TRUMPET, (2016), The Fall of Merkel and Rise of a New Germany, <https://www.thetrumpet.com/article/13658.2.0.0/society/immigration/the-fall-of-merkel-and-rise-of-a-new-germany>, Erişim tarihi: 03.08.2016.
33. UN DESA, (2016), International Migration Report 2015 Highlights, New York, UN Department of Economic and Social Affairs.
34. UNHCR, (2009), Mülteci Kimdir?, <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=29>, Erişim tarihi: 12.08.2016.
35. UNHCR, (2016), Mülteciler, <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=72>, Erişim tarihi: 12.08.2016.
36. USAK, (2011), Mayınlı Arazide Yürümenin Adı: Suriye'de Değişimi Zorlamak, USAK Raporları No.11-04, Ankara.
37. WINTOUR, P., (2016), UK voted for Brexit – but is there a way back?, <http://www.theguardian.com/politics/2016/jun/29/uk-voted-for-brexit-but-is-there-a-way-back>, Erişim tarihi: 08.08.2016.